

نظرات اساتید دانشگاه علوم پزشکی زاهدان نسبت به ارزشیابی اعضای هیئت علمی

اسدا... کیخانی*، علی نویدیان**، محمد علی طبسی***، غلامحسین سرگزی*

* دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی زاهدان، دانشکده پزشکی، گروه بیهوشی
** دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی زاهدان، دانشکده پرستاری و مامائی، گروه پرستاری
*** دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی زاهدان، دانشکده پزشکی، گروه کتابداری

چکیده

ارزشیابی اعضای هیئت علمی دانشگاهها به روشهای مختلف توسط دانشجو، مصاحبه، مشاهده، خودسنجی، همکاران، کارهای تحقیقاتی و علمی و... انجام می شود که یکی از این شیوه ها، روش بحث انگیز و انتقادپذیر ارزشیابی توسط دانشجو است. پژوهش حاضر به روش توصیفی - تحلیلی در سال ۱۳۸۰ دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان را نسبت به ارزشیابی استاد بررسی نموده است. جامعه پژوهش را کلیه اعضای هیئت علمی علوم پایه (۸۳ نفر) تشکیل داده اند. اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه جمع آوری شده و با استفاده از نرم افزار SPSS، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته ها نشان داد ۶۰/۱ درصد افراد، ارزشیابی توسط دانشجو، ۲۰/۸ درصد ارزشیابی از طریق انجام کارهای تحقیقاتی، ۱۹/۵ درصد ارزشیابی از طریق خودسنجی، ۱۶/۹ درصد ارزشیابی توسط مدیر گروه، ۱۳ درصد ارزشیابی به روش همکار از همکار، ۸/۹ درصد ارزشیابی بر اساس واحدهای تدریس شده و ۵/۲ درصد افراد نیز ارزشیابی توسط معاونت آموزشی دانشکده را بیشتر از ۲۰ درصد تأیید نموده اند. همچنین ۵۷/۹ درصد جامعه مورد پژوهش اغراض شخصی، ۸۵/۶ درصد عدم صداقت، ۸۹/۱ درصد افراد بی توجهی و عدم دقت دانشجویان را در تکمیل فرمهای ارزشیابی موثر دانسته اند. بر اساس یافته ها پژوهش چنانچه بخواهیم ارزشیابی دقیق و قابل اعتمادی را از اعضای هیئت علمی دانشگاه انجام دهیم، بایستی از روشهای مختلف ارزشیابی همزمان استفاده نمود و تنها یک روش آن هم ارزشیابی توسط دانشجو جهت قضاوت و تصمیم گیری ملاک عمل قرار نگیرد. (مجله طبیب شرق، سال چهارم، شماره ۳، پائیز ۱۳۸۱، ص ۱۳۵ تا ۱۴۰)

گلواژه ها: اساتید، ارزشیابی، دانشجو

مقدمه

ختم گردد، مشخص نخواهد شد که آیا شرایط ایجاد شده مطلوب بوده است یا نه و اینکه آیا شاگردان با کسب تجارب و انجام فعالیتهای تعیین شده به هدفهای آموزشی رسیده اند یا نه؟ برای کسب چنین اطلاعاتی ارزشیابی مستمر از فرایند تدریس و یادگیری امری ضروری به نظر می رسد.^(۲) برای ارزشیابی معلم هدفهای زیادی را برشمرده اند که مهمترین آنها یکی کمک به معلمان در جهت اصلاح و بهبود روشها و فعالیتهای آموزشی

شناخت علمی از مفاهیمی مانند اندازه گیری، سنجش، آزمون، ارزشیابی و پژوهش در آموزش و کاربرد آنها نقش مهمی در توسعه کمی و کیفی دانشگاهها دارد.^(۱) در فعالیتهای آموزشی ضمن تدریس، معلم با روشها و امکانات موجود، شرایط تغییر رفتار فراگیران را فراهم می کند. فراگیران در فرایند آموزش، فعالیتهای مختلفی را انجام می دهند و شرایط متعددی را تجربه می کنند. اگر فعالیتهای آموزشی در این حد محدود و

و مناسب از دیدگاه آنان جویا شویم تا ضمن مشخص نمودن سهم دانشجو در کل ارزشیابی اساتید در جهت اصلاح فرمهای موجود و شیوه انجام ارزشیابی پیشنهاداتی ارائه گردد.

روش کار

این پژوهش مطالعه ای توصیفی - تحلیلی است که در سال ۱۳۸۰ به منظور تعیین نظرات اساتید دانشگاه علوم پزشکی زاهدان نسبت به ارزشیابی انجام شد. کلیه اعضای هیئت علمی علوم پایه دانشگاه علوم پزشکی زاهدان که ۸۶ نفر می باشند به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده است که از ۸۶ پرسشنامه توزیع شده، تعداد ۳ پرسشنامه ناقص و در نتیجه فقط ۸۳ پرسشنامه جمع آوری گردید. روش نمونه گیری به صورت سرشماری و جمع آوری اطلاعات با استفاده از پرسشنامه ای شامل دو بخش، بخش اول اطلاعات فردی و بخش دوم با ۱۲ سوال تحت عناوین تأثیر ارزشیابی بر کیفیت آموزش (۲ سوال)، رضایت اساتید با انجام ارزشیابی توسط دانشجو (۳ سوال)، تأثیر نحوه ارائه و محتوای مباحث آموزشی (۳ سوال)، میزان اعتماد به نظرات دانشجویان (۳ سوال) و بهترین زمان انجام ارزشیابی (یک سوال)، صورت گرفت.

روایی ساختاری و محتوایی آن با استفاده از نظر کارشناسان و متخصصان بررسی و ضریب پایایی آن با روش آلفا کرونباخ ۷۶/۴ درصد مورد تأیید قرار گرفت. اطلاعات بدست آمده از فرمهای پرسشنامه با آمار توصیفی - تحلیلی آزمون ضریب همبستگی و آنالیز فاکتور مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته ها

از اساتید مورد پژوهش ۳۷/۳ درصد در دانشکده پزشکی، ۲۷/۷ درصد در دانشکده پرستاری، ۱۶/۹ درصد در دانشکده بهداشت و ۱۸/۱ درصد در دانشکده پیراپزشکی مشغول به کار بودند. همچنین ۸۰/۷ درصد اساتید را مردان و ۱۹/۳ درصد را زنان تشکیل می دادند. ۵۱/۲ درصد اساتید دارای سابقه تدریس ۸ سال و کمتر و متوسط سابقه تدریس آنان $8/2 \pm 3/9$ بوده

خودشان و دیگری کمک به مدیران و مسولان سازمان های آموزشی در جهت تصمیم گیریهای معقول تر و درست تر درباره استخدام، ترفیع، ارتقاء و مانند اینهاست. بنابراین تردیدی نیست که ارزشیابی از کار معلم اقدامی ضروری و سازنده است.^(۳) مصاحبه، مشاهده از کلاس درس، استفاده از یادگیری فراگیران، خودسنجی، ارزشیابی به وسیله همکاران، بررسی آثار علمی عضو هیئت علمی و استفاده از نظر دانش آموزان و دانشجویان از مهمترین روشهای ارزشیابی محسوب می شوند.^(۳) هر یک از روش های فوق دارای معایب و محاسن خود می باشد از جمله روش ارزشیابی توسط دانشجو، که در مورد استفاده از نظرات دانشجویان علیرغم وجود اختلاف نظرهای زیاد، بیشترین کاربرد را در ارزشیابی اساتید دارد.

در حال حاضر یکی از روشهای رایج برای تعیین میزان موفقیت معلمان در رسیدن به هدفهای آموزشی استفاده از نظرخواهی دانشجویان از طریق پرکردن پرسشنامه می باشد که نتایج به اساتید بازخورد داده می شود.^(۴) نظر به اینکه دانشجویان افرادی هستند که مستقیماً درگیر یادگیری می باشند، لذا به اعتقاد عده ای بهترین راه ارزشیابی از فعالیتهای معلم، نظرخواهی از دانشجویان است^(۵) و عده ای دیگر معتقدند با توجه به انگیزه های مختلف برخی از دانشجویان برای ورود به دانشگاه از جمله اخذ مدرک، گذراندن اوقات و مسائلی غیر از کسب دانش، ارزشیابی آنان زیاد با واقعیت منطبق نیست.^(۶)

با توجه به اعتراضات و انتقادهای بعضی از اساتید به ارزشیابی توسط دانشجو مبنی بر اینکه نظر دانشجو نمی تواند تنها ملاک ارزشیابی باشد و نیز وجود ایرادهایی نظیر زمان و شیوه توزیع پرسشنامه، دقت در تکمیل پرسشنامه ها، حجم درس، سخت گیری در مورد حضور و غیاب، الزام به رعایت دقیق زمان کلاس، نمره، معدل دانشجو و ... که می تواند رضایتمندی شخص دانشجو و در نهایت ارزشیابی واقعی را تغییر دهد، بر آن شدیم تا نظرات اساتید را در مورد ارزشیابی صحیح

بر اساس آزمون آماری ضریب همبستگی بین نمره ارزشیابی و سهم دانشجو در ارزشیابی اساتید ارتباط مستقیم وجود دارد ($P=0/006$ ، $r=0/3$) به این صورت که هر چه نمره ارزشیابی عضو هیئت علمی بالاتر باشد، درصد سهم دانشجو در ارزشیابی افزایش می یابد. همچنین بین نمره ارزشیابی و سهم همکار از همکار ارتباط معکوس وجود دارد ($P=0/10$ ، $r=-0/3$) به طوریکه هر چه نمره ارزشیابی اساتید بالاتر باشد درصد سهم همکار از همکار در ارزشیابی کاهش می یابد.

آنالیز فاکتور (Factor Analysis) برای تعیین مهمترین الگوهای ارزشیابی از نظر اعضای هیئت علمی نشان داد که نظر دانشجو، کارهای تحقیقاتی، و نظر مدیر گروه و خودسنجی بیشترین درصد را می توانند در ارزشیابی اساتید داشته باشند.

بحث

یافته های پژوهش نشان داد اعضای هیئت علمی ارزیابی توسط دانشجو، از طریق بررسی کارهای تحقیقاتی اساتید و ۶۰/۵ درصد ساده یا مشکل بودن دروس را به عنوان عامل مخدوش کننده ارزشیابی بیان نموده اند. همچنین ۷۱/۳ درصد اعضای هیئت علمی بهترین زمان انجام ارزشیابی را ۲ تا ۴ هفته مانده به پایان ترم تعیین نمودند.

است. نتایج بدست آمده نشان می دهد که ۶۰/۱ درصد اساتید ارزشیابی توسط دانشجو، ۲۰/۸ درصد ارزشیابی از طریق انجام کارهای تحقیقاتی، ۱۹/۵ درصد ارزشیابی از طریق خودسنجی، ۱۶/۹ درصد ارزشیابی توسط مدیر گروه، ۱۳ درصد ارزشیابی به روش همکار از همکار، ۸/۹ درصد ارزشیابی بر اساس تعداد واحد تدریسی و ۵/۲ درصد نیز ارزشیابی از طریق معاونت آموزشی دانشکده را بیشتر از ۲۰ درصد تأیید نموده اند. همچنین در تکمیل فرمهای ارزشیابی ۵۷/۹ درصد اغراض شخصی، ۸۵/۶ درصد عدم صداقت و ۸۹/۱ درصد افرادی توجهی و عدم دقت دانشجویان را موثر دانسته اند. در مورد تأثیر ارزشیابی بر کیفیت آموزش نتایج نشان می دهد که ۶۹/۹ درصد افراد معتقدند که ارزشیابی و اعلام نمره آن بر کیفیت آموزش به میزان زیاد تأثیر دارد، همچنین ۶۵/۱ درصد اساتید با انجام ارزشیابی توسط دانشجو به میزان کم تا متوسط موافق هستند، ۶۶/۳ درصد اعضای هیئت علمی با انجام ارزشیابی توسط دانشجویان ممتاز به میزان زیاد موافق هستند و ۲۵/۳ درصد با حضور مدیران گروه به منظور ارزشیابی اساتید در کلاسهای درس به میزان زیاد موافق بوده اند و ۵۱/۹ درصد اساتید طول مدت کلاس، ۶۱/۵ درصد حجم مطالب درسی و روش خودسنجی را مهمتر می دانند.

سهم ارزشیابی هر یک از الگوها از دیدگاه اساتید

سهم ارزشیابی هر الگو	حداقل %	ماکزیمم %	میانگین	انحراف معیار	۰-۱۰ %	۱۱-۲۰ %	۲۰ > %
دانشجو	۰	۹۰	۲۸/۸۲	۲۱/۴۷	۱۵/۶	۲۴/۳	۶۰/۱
کارهای تحقیقاتی	۰	۵۰	۱۵/۹۴	۱۰/۸۴	۴۶/۸	۳۲/۵	۲۰/۸
مدیر گروه	۰	۸۰	۱۵/۷۷	۱۲/۲۸	۴۹/۴	۳۳/۸	۱۶/۹
خودسنجی	۰	۵۰	۱۳/۹۹	۱۲/۱۵	۵۹/۸	۲۰/۸	۱۹/۵
تعداد واحد تدریسی	۰	۶۵	۱۰/۴۵	۱۱/۷۰	۶۸/۹	۲۲/۱	۸/۹
معاونت آموزشی دانشکده	۰	۶۰	۱۰/۱۷	۹/۲۸	۷۰/۲	۲۴/۷	۵/۲
همکار از همکار	۰	۵۰	۴/۷۷	۷/۱۶	۹۱	۷/۸	۱۳

است.^(۳) میان مشخصات دموگرافیک و درصد الگوهای ارزشیابی فقط در دو مورد ارتباط آماری معنی داری وجود دارد. بر این اساس میان نمره ارزشیابی و سهم دانشجو در ارزشیابی استاد ارتباط مستقیم وجود دارد ($r=0/3$ ، $P=0/006$)، به این صورت که هر چه نمره ارزشیابی عضو هیئت علمی بیشتر باشد، درصد سهم دانشجو در ارزشیابی افزایش می یابد. بدیهی است کسانی که نمره بالاتری نسبت به سایر افراد مورد پژوهش دارند، تمایل بیشتری نسبت به ارزشیابی استاد توسط دانشجو از خود نشان می دهند. از سوی دیگر میان نمره ارزشیابی و سهم ارزشیابی توسط همکار، رابطه معکوس وجود دارد ($r=-0/3$ ، $P=0/006$) به این ترتیب که هر چه نمره ارزشیابی اساتید بالاتر باشد، درصد ارزشیابی توسط همکار کاهش می یابد.

چنین به نظر می رسد که ارزشیابی استاد توسط دانشجو بیشترین سهم را در ارزشیابی استاد به خود اختصاص می دهد. بنابراین چنانچه در روش نظر خواهی از دانشجویان اصول لازم به کار رود و نتایج حاصله به صورت یک منبع باز خورد جهت بهبود کار اعضای هیئت علمی و همچنین ارتقاء سطح کیفی آموزش مورد استفاده قرار گیرد، ارزشیابی استاد توسط دانشجو مفید خواهد بود. اما چنانچه قرار است این نتایج جهت تصمیم گیری شغلی اساتید اعمال شوند و مورد استناد قرار گیرند، بهتر است نتایج حاصل از روشهای دیگر ارزشیابی نظیر خودسنجی، کارهای تحقیقاتی، نظر خواهی از مدیر گروه و غیره نیز ملاک قضاوت و عمل قرار گیرند که در نتیجه این گونه ارزشیابی که استاد را از دیدگاههای مختلف مورد ارزیابی قرار می دهد، ارزشیابی جامع و کاملی خواهد بود.

سپاسگزاری

بدینوسیله از کلیه همکاران محترم هیئت علمی، حوزه معاونت آموزشی و پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، سرکارخانم دکتر رخشانی، آقای دکتر محقق فرد و آقایان سروانی و طاهری و مهندس انصاری که ما را در انجام این طرح یاری و حمایت نمودند تشکر و قدردانی می نمایم.

سیف معتقد است که اگر بخواهیم ارزشیابی دقیق و قابل اعتمادی از معلمان به عمل آوریم، لازم است روشهای مختلف ارزشیابی معلم (استفاده از دیدگاههای دانش آموز، ارزشیابی توسط همکاران، خودسنجی و ...) را مورد استفاده قرار دهیم تا تصویر کاملتری از نحوه عملکرد معلمان بدست آوریم و به قضاوت معقول تری درباره آن برسیم.^(۳) اکثر افراد جامعه پژوهش معتقدند انجام ارزشیابی و اعلام نمره آن به اساتید می تواند تا حد زیادی در بهبود کیفیت آموزش تأثیر مثبت بگذارد. بر اساس نتایج بدست آمده از تحقیقات مشابهی که توسط مطلق و شکورنیا انجام شده است، جامعه مورد پژوهش بر این باور بوده اند که انجام ارزشیابی و اعلام نمره ارزشیابی به اساتید مربوطه می تواند سطح کیفی آموزش را ارتقاء بخشد.^(۷ و ۸) یافته ها نشان می دهد کسانی که با ارزشیابی توسط دانشجویان ممتاز موافق بوده اند، تقریباً دو برابر کسانی هستند که با ارزشیابی توسط کلیه دانشجویان بدون در نظر گرفتن سطح تحصیلی آنها موافق بوده اند. این امر شاید به این جهت باشد که اساتید معتقدند دانشجویان ضعیف با پیشرفت تحصیلی کم ممکن است نظر مثبتی نسبت به استاد نداشته و در نتیجه در ارزشیابی واقعی آنها تأثیر منفی بگذارد. نتایج پژوهش نشان می دهد که حجم مطلب درسی، ساده یا مشکل بودن درس و طول مدت کلاس از مهمترین عوامل مخدوش کننده ارزشیابی استاد به شمار می آیند. سیف نیز معتقد است که نوع و سطح دشواری درس می تواند بر نحوه ارزشیابی شاگردان از معلم تأثیر گذار باشد، لذا باید دشواری و سادگی درس در سوالات پرسشنامه لحاظ گردد.^(۳)

در پاسخ به یکی از اهداف دیگر مبنی بر تعیین نظرات اساتید در مورد بهترین زمان برای انجام ارزشیابی، یافته ها نشان می دهد که اکثر افراد مناسبترین زمان انجام ارزشیابی را ۴ تا ۲ هفته به پایان ترم دانسته اند. در این رابطه سیف معتقد است یکی از جلسات آخر ترم تحصیلی (قبل از برگزاری امتحانات پایان ترم) بهترین و مناسبترین زمان برای انجام ارزشیابی

References

منابع

1. Bryant J. Educating tomorrow's doctor. World Health Forum 1993; 14:213 -30.
۲. شعبانی حسن. مهارت‌های آموزشی و پژوهشی (روشها و فنون تدریس). چاپ سوم، انتشارات سمت، ۱۳۷۳، ص ۳۸۷.
۳. سیف علی اکبر. روشهای اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی. چاپ سوم، نشر دوران، ۱۳۷۸، ص ۷۳ - ۴۳۹.
۴. ایران فر شیرین، ناصری پور مسعود، رحیمی مریم. وضعیت فعالیت آموزشی استادان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه از نظر دانشجویان در سال ۱۳۷۸، بهبود، دوره ۴، شماره ۳، زمستان ۱۳۷۹، ص ۲۸.
۵. دلاور علی. نکاتی چند درباره ارزشیابی اعضای هیئت علمی دانشگاهها. فصل نامه روانشناسی و علوم تربیتی، دوره ۱، شماره ۲، ۱۳۷۲، ص ۸۳ - ۶۹.
۶. ایران فر شیرین، عزیزی فریدون، ولائی ناصر. بررسی وضعیت مهارت‌های ارتباطی استادان و رابطه آن بر ارزشیابی استادان از نظر دانشجویان، پایان نامه کارشناسی ارشد آموزش پزشکی، دانشگاه شهید بهشتی تهران، ۱۳۷۸.
۷. شکورنیا عبدالحسین، مظفری علیرضا، مطلق محمد اسماعیل. بررسی نظرات اساتید دانشگاه علوم پزشکی اهواز نسبت به ارزشیابی استاد در سال ۱۳۷۵. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه تهران، ویژه نامه چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی، آبان ماه ۱۳۷۹، ص ۴۱.
۸. مطلق محمد اسماعیل، شکورنیا عبدالحسین، ملایری علیرضا و همکاران. بررسی نظرات اساتید دانشگاه علوم پزشکی اهواز نسبت به ارزشیابی استاد در سال ۱۳۷۸، مجله دانشکده پزشکی دانشگاه تهران، ویژه نامه چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی، آبان ماه ۱۳۷۹، ص ۶۲.

Study of ZUMS¹ faculty members' views on "faculty members' assessment"

Keykhaei A. MS*, Navidian A. MS**, Tabasi MA. MS***, Sargazi GH. MS*

University faculty members can be evaluated in different ways. One of the most controversial ways is an assessment, which is done by students.

The present cross sectional study investigates the views held by 83 basic sciences faculty members on faculty members' assessment in 1380. The required data gathered through questionnaire and analyzed by SPSS statistical software.

Findings shows that 60.1% of the research population determined the assessment by students, more than 20% of the total score which is followed by research plans with 20.8%, self assessment with 19.5%, group manager with 16.9%, assessment by colleagues with 13%, taught unit courses with 8.9% and finally assessment by Faculty education deputy with 5.2%.

Research population believes that: personal grudges 57.9%, dishonesty 85.6% and carelessness 89.1% affects assessment forms.

Finally, On the basis of the findings, it can be said that if we wish to have a reliable evaluation of faculty members, we should use different assessment methods simultaneously.

KEY WORDS: *Faculty members, Assessment, Student*

* Anesthesia dept, faculty of medicine, Zahedan University of medical sciences and health services, Zahedan, Iran.

** Nursing dept, faculty of nursing and midwifery education, Zahedan University of medical sciences and health services, Zahedan, Iran.

*** Librarian ship dept, faculty of medicine, Zahedan University of medical sciences and health services, Zahedan, Iran.